

JAUME BOFILL I MATES
UNA TRAJECTÒRIA
POLÍTICA

MANUEL CANALS I SURÍS



Jaume Bofill i Mates, "Guerau de Liost"

Jaume Bofill i Mates (Olot 1878 - Barcelona 1933) presenta en la seva evolució personal, la del poeta Guerau de Liost de Viladrau, una evolució política en què mai no es trenca, però, *"Yentregent"* amb Francesc Cambó.

L'objectiu del present estudi és analitzar aquesta evolució i copsar les tensions i les coincidències entre llurs obres - *Per la Concòrdia* (Francesc Cambó - conferència de 1923, publicada el 1927) i *-L'Altra Concòrdia* (J. Bofill i Mates, reflexió política dels anys 1924-1930, publicat després de la caiguda de Primo de Rivera).

UNA APROXIMACIÓ BIOGRÀFICA

Miquel Coll i Alentorn deia de Jaume Bofill que la seva veu era "com la d'un solo de violí", i Farreras i Duran, diputat a la Diputació Provisional de la Generalitat de l'any 1931 per l'Esquerra, deia que "en els seu parlament llançava flors que tenen precisament l'espina en els pètals". Aquests testimonis ens aproximen ja al perfil del poeta, l'orador i el polític.

Jordi Casassas analitza la seva biografia en cinc grans fases que ens poden introduir de forma vàlida en el perfil.

El pare de Bofill i Mates havia estat capità de l'exèrcit carlí, pel suport d'en Vila, emparentat amb Ca l'Herbolari de Viladrau, i la seva mare era filla d'un advocat d'Olot amb caire lliberal. Bofill hereda de la família paterna una catalanitat d'inspiració romàntica, un tradicionalisme antiparlamentari que el condiona de forma predeterminada i aïllada a la carrera eclesiàstica. En la seva teoria de la nacionalitat trobarem sovint referència a un integrisme evolutiu. El seu pas pel seminari barceloní va finalitzar l'any 1900, quan renuncià als beneficis que obtingué. La influència femenina, el desaconsell de la seva mare a seguir la carrera eclesiàstica i la possibilitat de contraure matrimoni, juntament amb el parer del seu amic Josep Carner, contribuïren a aquesta decisió. D'aquesta època resta, però, el seu acostament al nacionalisme per la religió en la participació en les congregacions marianes dels jesuïtes del carrer Llúria 15, i en el seguiment que Bofill feia de les conferències de Torras i Bages sobre *La tradició catalana*, per a ell "la gran summa nacionalista". Bofill havia arribat a redactar els Estatuts de la "Institució Torras i Bages" per a la divulgació de la tradició nacional de Catalunya, i de la "Fundació Bisbe Torras i Bages" sobre ciències eclesiàstiques, que hauria de ser administrada per l'Institut d'Estudis Catalans. És l'encon-

tre de Bofill amb l'escola històrica de Barcelona de Llorens i Barba, Duran i Bas i el catolicisme conservador europeu, Taine, Levy-Bruhl, Taparelli, Le Play, Ch. Maurra etc.

L'any 1900 obtingué a Madrid el doctorat en dret, i el 1901 el de filosofia. El seu interès per l'ètica el portaren el 1912 a opositar a una càtedra a Barcelona, que perdé en l'últim exercici a favor de Tomàs Carreras i Artau. Es conta l'anècdota que per un telegrama mal puntuat, la família de Bofill l'anà a rebre a l'estació pensant-se que ja era catedràtic. El 1907 contragué matrimoni; moment en què desenvolupava el seu càrrec professional d'administrador de l'Hospital Clínic, després de col·laboracions en despatxos d'advocats, on entrà ja en contacte professional amb F. Cambó. El 1908 publica, amb pròleg d'Eugeni d'Ors, el seu primer gran llibre de poesies *La Muntanya d'Ametistes*. És el trànsit al conservadorisme liberal clàssic, orientat a la militància catalanista. Bofill és un personatge eminentment intel·lectual, monolític, per a qui el desenvolupament de posicionaments és un segon pla en la sistematització teòrica del fet nacional, i en aquesta dinàmica prioritzarà la línia interpartidista de la "Catalunya endins".

El 1910 s'inicia una tercera fase, la de l'home públic en el compromís de la militància política, fins a 1920-1922. L'obra estatista de Bofill s'inicia amb la seva incorporació a la direcció de la Joventut Nacionalista de la Lliga Regionalista de Catalunya. El desmarcament del maurisme i el repotenciament del mestratge de Prat en la reorganització interna i externa del partit, preparant-lo per a la direcció i la gestió de la Mancomunitat, van ser-ne les línies fonamentals. Paral·lelament, Bofill col·labora en el periòdic de "La Veu de Catalunya", on en dos anys arribarà a ser redactor en cap. El 1916 du a terme la campanya en pro de la utilització del català a l'Ajuntament de Barcelona i a favor de la catalanització de la Universitat; sobresortirà també en la coordinació de competències de l'Ajuntament i de la Mancomunitat, en la impulsió del sistema pedagògic Montessori a Catalunya, en el sanejament i la racionalització de les plantilles del personal municipal, etc. La mort de Prat de la Riba desemboca en la consideració de Bofill com l'hereu del seu llegat, el que és a la base de la seva elecció el 1919 com a diputat de la Mancomunitat i la seva tasca en els camps de la cultura, l'educació i la política social.

Un quart període, del 1922 al 1932, en el moment social de la dictadura -1918-1923- és determinant per a la concepció i la direcció de l'escissió política de la Lliga en la denominació d'Acció Catalana. Bofill

combina l'herència catalanista bàsica amb un ideal reformista -social democràtic i republicà com a única possibilitat que solucioni la crisi espanyola i el problema autonòmic català. Redactà la ponència Doctrina Catalanista en la Conferència Nacional Catalana de 1922, de la qual sorgiria Acció Catalana, que presidí. Rovira i Virgili i Nicolau d'Olwer pendran, el 1924, durant el seu autoapartament de la vida política i periodística, en la dictadura i amb la mort del seu pare i de la seva dona, les regnes de la formació. Bofill va fer una estada a París, on tingué tant sols contactes amb altres grups d'exiliats catalans. En 1930 Bofill és l'ànima d'Acció Catalana, però alhora és criticat d'elitista per les bases del partit. L'acostament a Rovira i Virgili des d'Acció Republicana serà la base per a una confluència, el gener de 1931, vers una nova formació, el Partit Catalanista Republicà, àmpliament derrotat, però, en les municipals del 12 d'abril de 1931. Considerat un vell prestigi del catalanisme, i en un segon pla malgrat haver assolit una acta de diputat de la Generalitat de Catalunya, Ventura Gassol el crida a la Conselleria de Cultura com a col·laborador.

El 14 de setembre de 1932 causà baixa del Partit Catalanista Republicà. La Conferència de la Sala Mozart, el 14 de febrer de 1933, "Per a una nova estructuració de la política catalana", publicat en forma de llibre amb un pròleg de Francesc Cambó, el 1933, *Una política catalanista*, deixa plantejada una evolució que tensiona des dels seus orígens fins a la seva mort prematura als 54 anys. Bofill reingressà en la Lliga, ara denominada Lliga Catalana, i en consonància amb la legalitat republicana. Bofill fa una revisió de la trajectòria d'Acció Catalana i condiciona el seu "nou" ingrés al repotenciament del catalanisme pràtià. Aparegué també l'obra revisada de *La Muntanya d'Ametistes*.

EL CATALANISME NOUCENTISTA

Francesc Cambó diu, en el prefaci d'*Una política catalanista*, que en els homes polítics cal establir, de primer antuvi, una classificació: el polític-motor i el polític-remolc. Els primers molt escassos, aquí i fora d'aquí. Els polítics remolcs, copiosos i presents en totes les jerarquies. No és, per a Cambó, una prelació de valor, eficàcia, o una consideració de segona categoria. El que hi ha és una diferència de natura. Un crea i inspira, l'altre sosté i conserva, un viu consumit per una flama interna que el devora i l'empeny en creació i superació, l'altre necessita que fets o

suggerències externes provoquin en ell un impuls d'acció, i, en produir-se, és sovint de tenacitat i eficàcia extraordinàries. El polític motor acostuma a sorgir en moments excepcionals de la vida d'un poble; el segon, és l'home públic necessari per a la vida en normalitat. Bofill i Mates era, per a Cambó, un polític motor.

Carles Cardó –1884-1958– envià, l'11 de juny de 1931, a Jaume Bofill un projecte de constitució religiosa de Catalunya, “per si podia servir-vos”. La formulació noucentista del catalanisme descansa en els pilars del regionalisme catòlic i el regeneracionisme plantejat pel conservadorisme de final del s. XIX, argumentacions dirigistes d'influència doctrinària i estratègia francesa. A Catalunya va ser precisament el catalanisme que en la seva eficàcia intervencionista va impedir que un intel·lectual aristocratitzant i elitista engendrés un nucli quasi obertament antiparlamentari, tradicional-historicista, com va fer-ho a França amb l'Action Française.¹ Per a un quasi ex-integrista com Bofill, el noucentisme va significar el gresol entre el determinisme de la necessitat i el nou positivisme d'arrel europea, consegüent amb la pràctica parlamentària, entorn el cristianisme social de Jacques Maritain, distanciat de l'Action Française, i d'altres.

TEORIA DEL CLASSICISME NACIONAL

El nacionalisme de Bofill és essencialista, la nació és l'essència i, dins d'aquesta, la llengua és l'element distintiu fonamental, amb ella la geografia, el dret-formulació del costumari popular i la consagració dels sentits de llibertat i autoritat, l'art, l'economia i l'esperit d'iniciativa i treball forneixen un nacionalisme biològic, un corporativisme i organicisme liberal-conservador historicista. La llengua nacional, expressió més acabada de l'ànima individual i la consciència col·lectiva, no és exaltació de la raça sinó vivència d'un poble al llarg de la història. L'equilibri nacional, en la perspectiva de la teoria d'un classicisme, ha de consagrar en l'ordre polític l'obra de la naturalesa, i és integral, harmònic, i en un tecnicisme modernista, orgànic. L'equilibri nacional es fonamenta en la sociabilitat i l'individualitat, trets simultanis i innats dels catalans, i que alhora forneixen aquesta harmonia. L'interès individual i l'amor racional basteixen la nació; per a Bofill, un formosíssim grup escultòric, en el qual cada figura té una vida pròpia amb caràcter i forma adequats, però que el seu conjunt, a més de la bellesa de cada figura, ressalta per l'har-

monia de la combinació de masses i de la coordinació de caràcters i d'acions. La teoria nacional de Bofill s'impregna de les estratègies estètiques d'Eugeni d'Ors, en qui modernitza el primer classicisme d'arrel italiana rebut de Costa i Llobera.

La vida és el moviment integral de l'ésser, cada nació viva té, per tant, el seu ideal. Un poble rutinari, que es limiti a vegetar, sense ideal, és un poble mort. La política no és altra cosa que l'articulació del cos social en òrgans d'autodirecció per menar aquesta vida a la seva plenitud. Per a Bofill la teoria de l'equilibri polític es desenvolupa en uns eixos. En primer lloc cal que tota societat es governi a si mateixa, si és que no vol perdre la seva dignitat. Donat que és impossible que tots els ciutadans es governin en tot moment, es té necessitat dels organismes i de l'acció política. En segon lloc cal fonamentar l'equilibri polític en l'equilibri social. Aquest primer equilibri passa per un mitjà fonamental que consisteix en la participació de cada individu en el màxim d'associacions possible a les seves forces i al seu abast. Aquesta participació, juntament amb el necessari equilibri territorial, farà que actuïn alhora l'equilibri social i l'individual, ja que cada membre de la societat sent, per a Bofill, atretes i desenvolupades simultàniament les seves respectives aptituds. En tercer lloc sintetitza els dos elements de l'organisme polític, el que s'anomena amb propietat representació nacional, elegida pel conjunt dels organismes vius nacionals i, en nom i de conformitat amb la nació, exerceix l'autonomia. En segon lloc, i com a quart eix, els organismes polítics executius. Ha de ser portat per tècnics especialitzats. És realment ridícul que només per a la funció més alta, més difícil i més transcendental de la nació, serveixin indistintament i per a totes les especialitats tots els homes. Aquests hauran de ser, per a Bofill, persones amb iniciatives i ambicions justes. D'altra banda, el govern és el complidor de la voluntat nacional abans esmentada i en la seva representació orgànica imposa el seu respecte. L'autoritat ve de Déu, i aquest principi no significa sinó el respecte a l'obra de la naturalesa i és parangonable a la dignitat personal invulnerable. Aquesta obra divina de la naturalesa preceptua respecte i amor a les autoritats legítimament constituïdes, anàlogament a l'obra de la família en què s'imposa amor i respecte als pares. Aquest origen de l'autoritat explica, per a Bofill, com precisament els pobles més respectuosos de la jerarquia són els més lliures, ja que la jerarquia i la llibertat no són incompatibles sinó germanes inseparables derivades de la mare Naturalesa.

En cinquè lloc, segons el sistema que proposa Bofill, queda anul·lada, per innecessària, l'opinió pública com a força de voluntat extraparlamentària. Tindrà un simple paper de caràcter de tribuna pública, des de la qual qualsevol ciutadà podrà il·lustrar o donar nous punts de vista al criteri dels governants.

El sisè element constitutiu de l'equilibri polític és la consideració d'innecessària de la formació política quan l'equilibri harmònic entre els organismes vius socials i els organismes polítics és perfecte. En aquest desitjat estat de perfecció i harmonia el partit polític no és tan sols innecessari sinó àdhuc perjudicial. El partit polític és una eina imprescindible per al sosteniment de l'equilibri polític quan aquest no depèn de l'equilibri social, és a dir, quan la política és quelcom artificial, convencional, independent de la realitat social. Quan aquest equilibri social és viu i ha assolit el grau de desenvolupament adient per a la maduresa d'un poble, el partit polític pot debilitar en l'ordre social els organismes vius, reduint-los quasi a l'esterilitat. Cal tenir present que els partits polítics i els organismes socials són incompatibles, els uns han de viure a càrrec dels altres, de manera que es pot afirmar ben bé que fins i tot el millor partit polític, fins i tot considerat com a mal menor, és un dissolvent social per tres motius. En primer lloc imposen l'individualisme social i el socialisme simultàniament, provocant, alhora, l'absentisme de la política. En segon lloc provoquen, en l'ordre individual, l'embrutiment intel·lectual i moral més abjecte, com qualsevol forma d'esclavitud o servilisme. En tercer lloc, l'existència de tot programa pre-establert produeix fatalment l'anul·lació de tot criteri. El programa és a priori quelcom artificial. El criteri és essencialment natural. El programa és el formulari apriorístic on totes les solucions són receptades, de tal forma que resulta inservible davant d'un problema nou. És un element objectiu i que –per se– envelleix. El criteri és la clau per a resoldre totes les qüestions, és un element subjectiu, i, si és ben format, perdura.

En setè lloc, aquest programa culmina en la preocupació de com mantenir l'equilibri polític sobre la base de l'equilibri social. La solució passa, per a Bofill, pels esperits o tendències polítiques que es diferencien dels partits en què són el producte espontani i desinteressat de la naturalesa, no una obra artificial, doctrinària i interessada partidista. Partit és, com algú ha escrit, "part, alguna cosa trossejada".² Per a Bofill aquest esperit passa per l'harmonia dels temperaments polítics, teòrics i pràctics alhora de Catalunya. En política per sobre de tot, i dintre de tots cal que bategui l'amor desinteressat a l'obra comuna, a la

pàtria comuna. Bofill cita Torras i Bages, l'amor edifica i l'odi destrueix. El poble català és, per la seva història, essencialment conservador, evolutiu, racional. Però és alhora també essencialment liberal, és com deia Jaume el Conqueridor, *el poble pus lliure de la terra*.

Aquestes consideracions no volen dir que es desprengui del pensament de Bofill una visió crítica o destructiva de les formacions polítiques. No és aquesta la conclusió, com ho demostra també el seu compromís i la seva militància sempre permanent i sempre amatent a cercar la formació que millor pugui desenvolupar el seu pensament. La preocupació de Bofill és la de situar el partit polític en el lloc que li correspon, com a eina de servei nacional, defugint situar l'ideal nacional al servei del partit.

Bofill centra la reflexió d'aquesta primera època en la versió de l'acomodament conservador del liberalisme positivista davant la crisi que desembocà en la Primera Guerra Mundial. La solució a aquesta és l'assoliment de l'equilibri nacional descrit. L'interès individual correspon a la "real igualtat" i l'amor racional es pot confondre amb el patriotisme i ser assimilat a la "real fraternitat", dos elements constitutius intrínsecs de l'equilibri que Bofill contraposa a la trilogia revolucionària francesa –*liberté, égalité, fraternité*– que Bofill coneix per la lectura del conservadorisme de Maine i que han estat, per a ell, elements distorsionadors de l'ordre social. En aquesta perspectiva, la preocupació teòrica de Bofill implica la defensa d'un nacionalisme que, partint d'un imperatiu individual i col·lectiu, defensi la imbricació de l'organització social en l'obra de la naturalesa i que, més que crear, es limiti a reconèixer. El que reconeix és, en aquest sentit, les necessitats naturals –municipals, comarcals i nacionals– però només allà on realment existeixen, ja que en un pla superior d'actuació política Bofill reclama la fórmula suprema: *a cada nació li correspon un Estat*. El condicionament estratègic d'aquest nacionalisme passa per un reformisme social de caire liberal i democràtic mitjançant la formació tècnica d'unes élites dirigents. El sol fet social de l'existència d'aquesta minoria selecta i culta que demani i garanteixi l'autogovern ja justifica el dret de tota nació a regir-se ella mateixa per mitjà de la pròpia determinació.³ La nació és la societat natural i necessària. El nacionalisme defensa, com a sistema, l'encaix de l'organització política en l'obra de la naturalesa. La dignitat humana haurà de quedar, així, més enalçada en el nacionalisme que en l'estatisme, que pot sotmetre la resta de personalitats polítiques a una perpètua tutela, i el classicisme nacional és en Bofill el sistema més humà, ja que

en ell l'home fa les seves obres a la seva imatge i semblança, fons i forma corresponents respectivament a esperit i cos. Bofill torna a eixoplugar-se en l'autoritat de *La Tradició Catalana* de Torres i Bages: un gran cos per viure i treballar demana un gran esperit." Les dues grans forces de l'home: intel·lectualisme i sentimentalisme, hauran de ser les eines d'una acció civilista i ètica, camí per refer la nació. El classicisme defensa l'obra de la naturalesa perquè la raó li diu que és la més perfecta. Les grans utopies tenen totes a la base un sentimentalisme col·lectiu. Els estats que no coincideixen amb cap nació necessiten una base de sentimentalitat per a sostenir-se, un sentiment apriorista i doctrinari que ha divinitzat l'Estat i l'ha declarat intangible i superior als homes que el formen. Bofill utilitza l'expressió de partidaris de la "mare pàtria", perquè no és l'obra del comú, sinó una cosa vaporosa i resplendent que flota per l'espai. Qui estimi la seva nació únicament perquè la creu la seva mare pàtria, únicament per esperit romàntic, per sentimentalisme, és, per a Jaume Bofill i Mates, com aquells amants platònics que varien constantment d'objecte, la seva acció és efímera. La nació és, com hem vist, l'harmonia suprema de la qual brilla la contraposició integral i la combinació perfecta. L'interès individual és l'element que exigeix que la nació garanteixi a tots els ciutadans que no hauran de contribuir al comú nacional amb res més del que en justícia els correspongui, i que, d'altra banda, els donarà tot allò a què tingui dret. L'element amor racional preceptua que la nació garanteix a tots que, fins allà on sigui possible, els donarà tot allò aconsellat per l'equitat social, garantint alhora que no hauran de contribuir a les càrregues voluntàries de la nació amb res més del que generosament vulguin donar.

Bofill complementa aquesta reflexió de primera època sobre l'equilibri nacional amb una teoria sobre l'evolució, que pot ser, per a ell, social o política. L'evolució social és el perfeccionament col·lectiu gradual, el progrés indefinit, i cal que es tradueixi de forma harmoniosa en una evolució política. En produir-se un fort desequilibri entre les dues evolucions pot aparèixer una revolució diferent de la revolució simplement social, i que té el seu origen en un desequilibri dins de la societat. Aquesta pseudo-revolució política pot ser filla de l'ambició o de l'audàcia personal, no d'una activitat política regida vers la preocupació pel bé comú i la plenitud. Per a Bofill, l'evolució perfecta ha d'ésser gradual, un creixement ràpid sempre debilita. Aquesta llei de l'evolució mena la teoria política a un altre element de caire inequívocament pràctic: la llei de l'imperialisme. En assolir l'evolució un grau molt elevat, sentint-se la

nació forta, sent l'imperialisme. Aquest imperialisme no pretén la conquesta material, sinó l'hegemonia espiritual que li dona la superioritat de la força i de la cultura. L'imperialisme es fonamenta així en dos principis: la llei del nivell cultural i la força de voluntat col·lectiva, superior. El veritable nacionalista és així imperialista. El sentit d'aquest terme és, per a Bofill i Mates, un "imperialisme endins", implícit en l'obra de Prat de la Riba. L'imperialisme és la síntesi del treball en la "Catalunya endins" estatalista: la projecció futura de l'Estat català sumada a l'esforç dels diferents sectors de la societat catalana. Bofill reclama un paper especial per a la burgesia de la societat urbana que haurà de situar Catalunya en la línia de sortida dels països petits amb possibilitats de competir internacionalment, desenvolupant, així, un programa imperialista d'abast exterior. Classicisme, realisme, equilibri –social i polític–, acció tècnica d'élites dirigents, evolucionisme i acció imperialista d'arrel pràctica, són els eixos bàsics a partir dels quals Bofill desenvoluparà el seu pensament i la seva militància política i catalanista.

DOCTRINA NACIONALISTA

A *Una política catalanista* Bofill explicita l'activitat política durant el període de 1922 a 1933. Bofill reclamarà la fonamentació ètica de la política que brollarà inevitablement d'una acció civilista: "és en dir, –sóc català–, que per a nosaltres hi comença d'haver Catalunya". Però més enllà d'aquest element individual, personal, és l'element polític, espiritual, la consciència del propi ésser, el que dona a tota nació plenitud de personalitat. Per això, conclou Bofill en la ponència primera que presentà a la Conferència Nacional Catalana el 5-VI-1922: "Una superior comunitat natural d'homes amb característiques físiques i morals pròpies, que la fan una i diversa de les altres, constitueix una nació. La nació, en tenir consciència d'ella mateixa, assoleix la plenitud de la seva personalitat." Aquestes dimensions base comporten per al fet nacional l'existència d'uns drets i deures. La segona conclusió de la mateixa ponència afirma, per tant: "cada nació, com a persona natural col·lectiva, té el deure del propi perfeccionament i la missió de contribuir, amb la seva aportació de cultura i civilització, al bé general dels pobles". Aquest mateix concepte havia estat ja exposat per Bofill en l'obra *L'altra Concòrdia*. La defensa de la prerrogativa de regir l'ensenyament i la cultura com a justificació ètica i jurídica de tota reclamació autonòmica, és així aspecte

central del seu pensament. Catalunya (reb) de Déu la missió de perfeccionar la seva personalitat, de la qual no es pot renunciar ni delegar el compliment en ningú. Jaume Bofill i Mates empra la imatge següent: "Valdria més ésser ocell engabiàt, cantant amb el propi cant, que no papagai ensinistrat i sense cadena." Basta que la consciència i la voluntat nacionals siguin expressades pels seus òrgans i les seleccions representatives perquè una nació mereixi l'exercici del dret de la pròpia determinació i el reconeixement de la seva personalitat sense més limitació que les ineludibles de la convivència internacional. L'imperatiu nacionalista que informa Catalunya reclama l'exercici de la seva llibertat i la seva sobirania. Partint d'aquest punt, la setena conclusió del text de Bofill és contundent: "Davant d'aquest fet de voluntat, l'estat espanyol té el deure de reconèixer Catalunya com a nacionalitat política amb els drets i les prerrogatives que li pertoquen."

L'ÈTICA NACIONALISTA

Bofill completa aquest apartat del seu pensament amb una relació del que defineix "deures individuals del nacionalista". **L'alliberament intern** que reclama per damunt d'altres valors nacionals, la primacia de l'espiritual, individual, primera condició per a l'alliberament col·lectiu. En segon lloc **l'oportunisme actiu**, ser conscient del moment històric. Catalunya és d'entre els pobles de l'Europa llatina el més pur i preservat per rejuvenir les lassituds del món. **Abnegació persistent**, ser nacionalista és el compliment d'un deure moral i d'una missió patriòtica de civilització. Cada bon català personifica Catalunya, ha de ser prudent i heroic per fer honor a la responsabilitat d'aquesta representació. En quart lloc la **magnanimitat**, en pau i en lluita el nacionalista representa tots els seus germans. No es pot ser exigent amb els altres fins que no se n'és amb un mateix. El nacionalisme és una tasca d'amor. Cal que cadascú serveixi Catalunya segons el seu criteri i temperament. En cinquè lloc, la **sensibilitat vindicativa**. Qui és mal català no pot ser bon home. Bofill conclou amb l'enumeració dels quatre "deures elementals del nacionalista". A/ Establir en la seva vida personal i familiar una depurada i conscient catalanitat, procurant excel·lir per la seva valor humana, per tal d'atènyer la plena eficàcia difusiva del nacionalisme. B/ Exercir sempre que serà avinent, amb seny i fermesa, l'imperialisme individual de la seva catalanitat, influint, amb la seva intervenció aquesta dimensió en

l'escola, la premsa, el treball, la vida en societat, els esports, la beneficència, la pietat, la ciència, l'art, la política. C/ Cooperar a les obres i a les tasques que apleguin les idealitats, els esforços i els mitjans del nacionalisme per tal d'aconseguir la llibertat de Catalunya, disposant-se als sacrificis que calguin per a aconseguir-la. D/ Mantenir sempre amb dignitat el seu ideal, infondre'l en tota manifestació ideològica o pràctica del govern dels homes i dels pobles, actuar en tot lloc i en tot moment com a nacionalista català i ajuntar els seus esforços a tota obra de solidaritat nacional. L'home és un animal polític, i les lluites polítiques són lluites eminentment espirituals. En aquestes, els jacobinismes poden ser útils per produir una revolució. D'altra banda, la política és una disciplina pràctica que s'ha de proposar, per tant, ideals concrets per a resoldre problemes concrets. Tota revolució haurà de tenir finalitats graduades, és a dir, una jerarquia d'ideals a instaurar.

UNA SOLUCIÓ –PER SEMPRE–

Aquests elements desenvolupen les intuïcions que Bofill exposà a *L'Altra Concòrdia*, on l'essencialisme sembla fer la categoria comprensiva més adient. Bofill s'aparta de teoritzacions per vincular llengua amb pràctica nacionalista. D'altra banda, qualsevol solució política que hagi d'ésser acceptada com a viable haurà de ser, per a Bofill, una solució **per sempre**, en cas contrari fóra dolenta i condemnada a envellir, encara que en ser pactada fos de plena concòrdia. Aquest essencialisme constituïu demana la penetració del nacionalisme en la societat, Catalunya ha d'ésser nacionalista, democràtica i liberal, postulats implícits que es requereixen mútuament. L'essencialisme nacional reapareix de nou en *Una política catalanista*, on afirma altra vegada "tota política verament catalana ha d'ésser feta valent-se de partits nacionals. La intromissió de partits generals espanyols a Catalunya, per autonomistes o federalistes que siguin o es diguin, per retrògrads o per revolucionaris que vulguin semblar, contradiu els principis essencials de la nostra catalanitat..."

La religiositat personal de Jaume Bofill i Mates, que hem copsat ja en la seva trajectòria biogràfica i que es traduirà en decisions cabdals en la seva evolució política, conforma també de forma decisiva el seu pensament teòric. Veiem, per exemple, la següent valoració de la psicologia de Bofill recollida per Hilari Raguer: "D'aquesta Conferència en sortí Acció Catalana, presidida per Jaume Bofill i Mates, un home profundament catòlic –de "místic" el qualificava Mn. Tusquets–, però d'un catolicisme liberal."⁴ Bofill valora en aquesta perspectiva les guerres civils carlines de Catalunya com una resposta de l'adhesió de la fidelitat a la religió i als furs, és a dir, a les llibertats tradicionals dels pobles, més que una causa simplement legitimista. La fe a Catalunya, intensament popular, és alhora per a ell fidelíssima a Roma. El liberalisme catòlic del qual Bofill s'havia amarat concorda bé amb el catolicisme social antiintegrista de Lleó XIII, que decretà el famós "*ralliement*" als catòlics francesos envers la República. Bofill demanarà, per a l'efectivitat d'una evolució i millora social, l'íntegra aplicació de les fórmules renovadores que es preceptuen i recomanen a l'encíclica –*Quadragesimo anno*– de Pius XI, conseqüència darrera de la política social cristiana de Lleó XIII. Bofill acusa el Partit Socialista Espanyol d'anacrònic. El socialisme és la negació del liberalisme. Demanarà però la confluència d'aquestes dues forces. El dia que el catolicisme espanyol perdés la seva por, la coincidència d'aquestes podria ésser fecunda, com ho és en molts indrets d'Europa, produint una Democràcia Cristiana. De moment cal que els catòlics espanyols no ignorin que el socialisme, en ser educat, és més tractable que un cesarisme o un radicalisme burgès.

BOFILL VERSUS CAMBÓ

L'altra concòrdia. Per una revisió del problema català: la solució liberal i democràtica. Amb aquest títol aparegué el 1930 l'obra de Bofill. Llibre conjuntural i de síntesi en què Bofill fa "teoria de diari", pensament polític adreçat a alligonar el correligionari. Teoria que es combina amb la controvèrsia doctrinària del dia a dia. L'índex de l'obra ens introdueix ja en el motiu de l'autor: **un ideal**– l'ideal ibèric d'en Cambó, les possibilitats de Catalunya, l'ideal ibèric possible, **una fórmula**– les bases de tota

solució, la solució per sempre, un camí— en Cambó, monàrquic?, l'hora de totes les llibertats, Catalunya republicana. La intenció de rèplica a l'obra de Francesc Cambó *Per la concòrdia*, és així palesa.

Inicia Bofill la seva obra amb la identificació dels dos perns en què descansa l'obra de Cambó i que són alhora la justificació de la seva pròpia aportació a la revisió del problema català. En primer lloc Espanya, com tot altre Estat, necessita en el moment de constituir-se o de reconstituir-se un ideal. Espanya no pot triar: l'únic ideal que pot assolir amb profit i glòria és, per a Cambó, l'iberisme. Per tant li caldrà també la integració voluntària de Portugal i Catalunya; Espanya recobriria, d'altra banda, la categoria perduda en el segle XVII. En segon lloc la solució harmònica del problema català passa en primer lloc per l'obtenció de l'ideal ibèric. La forma de govern és després relativament indiferent. Cambó opta per la monarquia, en no optar per canviar-la.

Cambó reconeix l'existència d'un fet diferencial, d'un fet diferencial inconfusible i indestructible, fort i acusat en el passat i en el present per a qui no sigui orb d'esperit. Valora positivament la represa de la depuració i l'ús en la conversa de la llengua catalana. Llegint en català poden, diu, satisfer-se avui totes les necessitats de l'esperit. Però si aquesta realitat ha de tenir i tindrà, un dia o altre, una plena consagració, és, també, diu Cambó, un fet definitiu de l'existència d'una realitat hispànica, incompleta, però, fins a una expressió política de la geografia peninsular. Reconeix l'autor en aquest punt la pregonia disconformitat amb el criteri de Rovira i Virgili, que no accepta un lligam natural en una federació de Catalunya amb Espanya. Les solucions possibles a la relació d'aquestes dues realitats són, per a Cambó, la que les mena a la guerra destructiva: **considerar-les incompatibles**; la que farà que ambdues en surtin afavorides en una coordinació: **considerar-les combatibles i harmonitzables**; i la solució present, que dura intermitentment de fa temps: **viure en un estat d'engruyiment constant sense pau definitiva ni guerra declarada**. A més de l'inconvenient d'afleblir les possibilitats de concòrdia d'uns i altres, té el de la seva esterilitat, perquè s'acabarà fatalment en una de las solucions primeres. Aquesta porta inevitablement com a conseqüència l'assimilisme espanyol que destruirà el fet diferencial català, o bé el separatisme català que voldrà suprimir el fet de la unitat espanyola, de la manera més radical: separant-la d'Espanya. Són aquests, dos corrents enfrontats.

Cambó no creu en la possibilitat d'una Catalunya independent. Aquesta possibilitat no subsistiria, diu ell, gaire temps, hauria d'acabar

essent francesa o espanyola, i en aquesta eventualitat Catalunya preferiria estar a favor d'una Catalunya espanyola. Entre dues accions assimilistes caldrà optar per aquella que s'ha pogut resistir, per la més feble. D'altra banda, per a Catalunya la llibertat necessària per a expandir lliurement la seva personalitat no és impossible dins d'Espanya. No s'ha demostrat prou, almenys, que sigui impossible, i caldrà fer els esforços necessaris per demostrar que no ho és, i que l'interès mateix d'Espanya rau en això: que no ho sigui. Per a aquesta empresa Cambó demana l'acció dels intel·lectuals castellans i catalans, que hauran de fer possible i fàcil la concòrdia. Els intel·lectuals no acostumen a governar; però, en els moments de trànsit, exerceixen una influència decisiva en les orientacions polítiques d'un país. Les revolucions fecundes són aquelles en què el polític encarna i realitza un ideari que els intel·lectuals han elaborat i han propagat durant la vida del règim precedent. Cambó ressalta l'acció de tres personalitats entre els homes polítics del segle XX: Salmerón, Canalejas i Maura, de doctrines polítiques diverses, que acabaren persuadint-se de l'absoluta ineficàcia de la política assimilista i, per tant, amatents a resoldre harmònicament el plet de Catalunya sobre la reconeixença del fet diferencial català. A Catalunya l'adhesió a aquest fet diferencial és, d'altra banda, per a Cambó, un sentiment assencialment positiu, que sols transitòriament i de forma accidental esdevé negatiu. Les bases de la conciliació són, d'aquesta manera, en l'obra del màxim responsable de la Lliga Regionalista de Catalunya, clares i potencialment fecundes.

Bofill articularà la rèplica al model proposat per Cambó en uns eixos centrals que el distanciaran d'aquest en el fonamental. En categories de comprensió, si la proposta de Cambó és **concentradora**, el model de Bofill és **expansiu, orgànic** versus **dinàmic**, si els arguments de Cambó són **geogràfics i econòmics**, els de Bofill són **fonamentalment espirituals**, si Cambó demana una **concòrdia apaivagadora**, Jaume Bofill basa el seu ideal en la **competència estimulant i honesta, no metzinera**. Cambó preconitza la consagració de la unitat administrativa de Catalunya mitjançant la creació d'organismes centrals, que brollant directament d'ella englobin, territori català. Reconeix d'altra banda definitivament que la llengua catalana és la llengua pròpia dels catalans i té, per tant, dret a les màximes consagracions i honors. Bofill contraposa a la primera premissa el referent a Europa. L'espiritualitat catalana vol tenir un gratacel a Europa, i aquest haurà de superar el centralisme i neutralitzar les tendències resclosides i dictatorials de l'Estat espanyol. En referència al segon punt, Bofill manifesta la seva plena coincidència amb Cambó.

Si la comunitat ibèrica aspira a ésser una democràcia peninsular que regeixi les coses d'interès general, ha de permetre, també, que cada nació, que cada regió, que cada municipi, anteriors a l'Estat federal, constitueixin cadascun una democràcia, que podrà, per a Bofill, regir les coses de la seva respectiva competència. Bofill cita Cambó atribuint-li l'afirmació que el pitjor que podria esdevenir a Catalunya seria que li fossin atribuïdes facultats superiors a la seva capacitat per exercir-les. La **solució per sempre** de *L'altra concòrdia* creu, contràriament, que el pitjor que podria esdevenir a Espanya, i també a Catalunya, seria una solució de concòrdia que, per massa justa, o fins i tot, diu, per massa estreta, pogués desvetllar recances a Catalunya. El pas brutal de la Dictadura ha produït en Catalunya dues reaccions cabdals: una reacció nacionalista i alhora una reacció liberal, democràtica i en molts sectors republicana. Amb democràcia espanyola o sense, i fins i tot contra ella, Catalunya té dret a recobrar la seva llibertat política, en el moment que ella i ningú més cregui oportú. Viure, més que existir és renovar-se, políticament, només caminar ens priva de caure. La facultat d'evolucionar és característica essencial d'un règimen autonòmic. Una Espanya gran, unitària, precisament perquè és un artifici contra natura, té i tindria necessitat d'ésser monàrquica. Per tot això, Bofill aposta per una satisfacció del problema de Catalunya dintre d'Espanya amb una constitució peninsular federativa. Bofill recorda també les constants intencions de la monarquia borbònica d'anorrear les llibertats de Catalunya, la qual cosa es contradiu amb el monarquisme pragmàtic que professa Cambó. No exclou, d'entrada, com a hipòtesi, la fórmula de secessió que podria esdevenir un primer pas per a una futura confederació. No és, per a ell, un somni ni una utopia. En el moment, Bofill considera que no és imaginable una concòrdia veritable a Catalunya amb Espanya perquè no existeix la confiança prèvia. Cal d'antuvi un organisme autònom per a Catalunya i que la llengua tingui un reconeixement total per als catalans. És imprescindible la defensa del principi de l'autodeterminació popular, que no equival expressament a la separació, sinó que fóra la porta per aconseguir un estat amb plenes facultats i garanties.

L'altra concòrdia tingué en el seu moment una tirada de tres mil exemplars i aparegué dins les publicacions de la "Revista de Catalunya" d'Antoni Rovira i Virgili. Pot ser útil recollir alguna de les manifestacions periodístiques que recollí. J. Santjoan –pseudònim de Carles Cardo– des d'"El Matí" els dies 12, 15, 17 i 21 d'octubre 1930, on opta, sota l'epígraf de **Les dues concòrdies**, per un moderat "Espanya endins" que

permeti ocupar-hi llocs clau imposant-se a l'Estat pel nivell cultural. Demana, però, per sobre de tot, concòrdia entre els catalans. "Cal que tothom pensi que, amb Monarquia o República, una Catalunya rica i culta tindrà assegurada la llibertat".

UNA EVOLUCIÓ POLÍTICA, EL RETORN ALS ORÍGENS

El fracàs de la campanya pro-autonomia de la Lliga Regionalista entre 1918 i 1919 desencadena la Conferència Nacional Catalana de juny de 1922 a Barcelona, de la qual brolla Acció Catalana -1922-, Estat Català -1922- i la Unió Socialista de Catalunya -1923-. Bofill serà el màxim impulsor i inspirador d'Acció Catalana i dirigirà el nucli més important de personalitats que entraran a formar part de la nova formació, l'**escissió noucentista de la Lliga**, en què es cospa la vocació de culturitzar la política, nacionalista i civilitzadora com un projecte diferent del simple regionalista. Les diferents línies que hi conflueixen, federalista, republicanisme catalanista, amb la presència d'històrics com Rovira i Virgili i els escindits de la Lliga -Bofill, Nicolau d'Olwer, Martí Esteve, et.-, coincideixen a potenciar l'esperit catalanista. D'aquesta manera als inicis tenien la intenció d'impulsar una opció nacional de fons, capaç de fer catalanisme a llarg termini, un corrent al marge dels partits polítics o fins i tot compatible amb la doble militància, un catalanisme radical, de caire neofabianista, de signe liberal. La consideració, però, d'incompatibilitat per part del Comitè d'Acció Política de la Lliga Regionalista exclouent aquells que participin de la Conferència Nacional, i la situació política generada pel cop militar de Primo de Rivera, que fa il·legal la seva acció, provoquen la conversió, el 1930, del moviment en un partit polític. El rebuig de Bofill a la Dictadura es centrarà tant en l'anticatalanisme del règim com en el seu caràcter essencialment antidemocràtic. El 1928 es produeix l'escissió de Rovira i Virgili en la creació d'Acció Republicana de Catalunya, amb diferències d'enfocament social i lleugerament més a l'esquerra. Pel març de 1930, ambdues formacions proclamen públicament el quàdruple lema: Catalunya, Liberalisme, Democràcia i República. El 1931 Acció Catalana i Acció Republicana de Catalunya convergiran en la creació d'un nou partit: Partit Catalanista Republicà, condicionat per la sortida de la Dictadura que repercutirà tant en el disseny de pacte com en la mateixa fusió.

El 1930 Acció Catalana ha deixat de ser “la lligueta”, i Bofill adquireix ara una singular importància. El 1931 el Partit Catalanista Republicà cerca el seu espai polític que faci viable el famós quàdruple lema, un espai que ha d'estar necessàriament entre el monàrquic conservador ocupat per la Lliga Regionalista i el de les forces republicanes més o menys socialitzants, que preparen la Conferència d'Esquerres de la qual sortirà l'Esquerra Republicana de Catalunya el març de 1931. Bofill fracassarà, però, en l'intent de trencar amb el maniqueisme dels partits del moment, i desapareixerà el possible nexa d'una opció política de centre.

En el període republicà, Bofill entrarà en una fase d'apartament de la vida política, centrant-se institucionalment en la Diputació Provisional de la Generalitat i el Consell Directiu del Comitè Consultiu. Tant ell com Rovira i Virgili, que abandonarà el partit en crisi, havien estat els responsables del disseny estratègic de les eleccions perdudes, rebutgen una proposta de coalició amb Macià i deixen la direcció del partit. El principal dirigent del P.C.R. a partir d'aquest moment serà Lluís Nicolau d'Olwer, en qui recaurà la cartera ministerial d'Economia durant el període de govern provisional republicà. Bofill conservarà però, el seu pes moral, que es farà palès en el conflicte que sorgirà en la qüestió religiosa. De nou la posició de Bofill és la de pont. La formació del P.C.R. era majoritàriament catòlica, però en ell la qüestió religiosa no determina ni exclou coordenades polítiques. El conflicte sorgeix en el moment que els diputats a Corts han de prendre posició en el projecte de Constitució republicana en el marc de les relacions Església-Estat. L'article 26 proclamava la laïcitat i era hostil a les congregacions religioses. Es dibuixen dues posicions: la de Carrasco i Formiguera, en defensa de l'orde dels jesuïtes, dissolta, i la de Nicolau d'Olwer, a favor del text. Bofill guarda distància de tots dos, i especialment en referència a Carrasco; la seva és una postura confessional però liberal, i la preocupació per evitar un trencament dins del partit sembla prioritària. Bofill recorda en els seus escrits com la qüestió religiosa ha estat ja superada a Europa. Fa la defensa dels ordes acusant la República de poc esperit liberal. Si algun defecte tenien els ordes religiosos per a ell era precisament el seu “patrioterisme espanyol”. En la polarització de les postures influeix la creació d'Unió Democràtica de Catalunya a la qual s'afiliaren gran part dels catòlics que s'escindiren del Partit Catalanista Republicà, que pren llavors de forma cohesionada la posició laica de Nicolau d'Olwer. En la davallada del P.C.R. podien haver influït tant la crispació entorn les radicalitzacions monàrquics-republicans, confessionals-laics, dretes-esque-

rres, que farien difícil de sostenir una posició política de centre democràtic, de conservadorisme social i reforma política, com, i de la mateixa manera, el sistema electoral majoritari amb representació de la primera minoria, vigent des de la Restauració, que esborra qualsevol possibilitat que una formació dirigida per una élite prestigiosa, però d'escàs suport popular, obtingui representació en les corporacions del país. El 14 de setembre de 1932 Jaume Bofill causà baixa del Partit Catalanista Republicà en una carta dirigida a Nicolau d'Olwer des de Viladrau. Així com Rovira i Virgili es dirigí a Esquerra Republicana, Bofill i Mates ingressà de nou a la Lliga, denominada ara Lliga Catalana. L'opció del P.C.R. se'ls fa inviable i voldran des d'aquests partits influir en la vida política catalana. Tanmateix no cal menysprear la dimensió política de Bofill en referència a la necessària connexió amb l'Estat; des del seu tradicionalisme inicial fins a les postures maximalistes de major radicalisme nacionalista en la creació d'Acció Catalana l'any 1922, enfortida davant l'etapa de la Dictadura, s'oposarà sempre a posicions allunyades del civisme. El Pacte de Sant Sebastià, l'agost de 1930, on participà un membre d'Acció Catalana, Manuel Carrasco i Formiguera, significa, malgrat la indefinició dels resultats, l'oportunitat de dirigir la política catalana des d'una connexió amb la direcció política espanyola.

Durant cinc mesos d'orfandat política, fins que retornà a la Lliga, Jaume Bofill i Mates escriví *Una política catalanista* –editat pòstumament a Barcelona, a la Llibreria Catalònia, el 1933–. Francesc Cambó li proposà, un any abans, un lloc a la candidatura de Concòrdia Ciutadana en les eleccions al Parlament de Catalunya, amb la qual la Lliga Regionalista pretenia de convertir-se en el gran partit conservador de centre-dreta a Catalunya durant la República, en la sortida de la Dictadura. Bofill preferí, però, esperar al congrés d'un nou partit: la Lliga Catalana, catalanista, liberal, democràtica i republicana, que reconegué públicament en la Conferència de la Sala Mozart el 14 de febrer de 1933. Immediatament fou nomenat membre del Consell de Govern i del Comitè d'Acció Política. La seva mort, dos mesos després, truncà les esperances polítiques que es dipositaren en ell. El retorn als orígens va ser, per tant, la solució dràstica per la qual optà. Reconegué en la nova formació els mínims que demanava per a una formació política: **partit estricte**, amb un programa concret, no un aplec patriòtic però genèric en què càpiga tothom. Sembla referir-se ací a l'anterior Lliga Regionalista de la qual es deia "a la Lliga hi cap tothom". No ha d'ésser confessional. Hi tindran cabuda indistintament els elements laics o confessionals que acceptin l'actitud i la

posició del partit. En darrer lloc demana que sigui un partit català que treballi amb tots els mitjans legals de Catalunya.

Montserrat Baras interpreta, sense menysprear la rellevància de la religiositat i la confessionalitat de Bofill, l'abandonament del P.C.R. davant la pèrdua d'influència que aquest patia en la direcció de la formació. Bofill abandona el P.C.R. per tal de poder mantenir la seva influència política i realitzar el propi projecte. No és, per tant, per a M. Baras, un enfrontament estrictament religiós, com ho demostra el fet que no col·laborés amb Carrasco i com el mateix Bofill testimonia a *Una política catalanista*:

*"D'Unió Democràtica de Catalunya, ço que més ens temptaria, fóra la seva actuació o vocació **social** més que les seves ativitats polítiques. No es diu partit confessional, però pràcticament hi és tinguda".*⁵

Aquesta actitud distant no va ser, però, la mateixa en els dirigents d'aquest partit de l'època:

*"... i que Jaume Bofill i Mates i el grup de seguidors seus que aleshores van passar a la Lliga van mantenir cordials contactes amb UDC però sense decidir-se a entrar-hi (...). Coll i Alentorn i Roca i Caball l'havien visitat, per la tardor de 1932, per invitar-lo a entrar a UDC, i poques setmanes abans que Bofill i Mates reingressés a la Lliga encara Roca i Caball el va anar a veure al seu despatx, amb el mateix propòsit, però fou inútil."*⁶

Bofill inicià els seus primers passos professionals en el despatx d'advocat de Martí Miralles, on coincidí amb el que llavors era primer passant, Francesc Cambó. Al marge d'opinions polítiques existeix, per tant, una relació personal, negligida de vegades pels biògrafs. Enric Bou remarca com a prova d'aquest distanciament el fet, per exemple, que Francesc Cambó, l'home fort del partit que s'ha fet, per a Bofill, espanyol, no assistí al sopar homenatge a Bofill el 14 de juliol de 1919, en el restaurant Casino del Parc de Barcelona, on uns cent cinquanta comensals celebraren l'elecció de Bofill com a diputat a la Mancomunitat⁷. Cambó fou president del consell d'administració de l'empresa hidroelèctrica Chade, constituïda el 1920, i en el moment del cop d'Estat de Primo de Rivera, que aprovà implícitament, era multimilionari. Bofill i Mates podria haver sortit també beneficiat d'aquesta posició, Cambó li

hauria pogut proporcionar determinades secretaries de companyies estrangeres. Bofill fou advocat d'una societat de perfums, de les aigües de Panticosa i d'uns francesos que tenien negocis a Espanya. Activitats paral·leles a la seva evolució política centrada en el contrapunt a Cambó.

CONCLUSIONS

Bofill és un catalanista integral, sovint intransigent en aquesta dimensió, que somiava amb l'alliberament total de Catalunya, però alhora ordenat, minuciós i reflexiu, disciplinat. El pes de la seva activitat administrativa pública dóna vida a un ideal de reformisme socialcristià, apartat de qualsevol vel·leïtat electoral.⁸ És fals que fos "un poeta perdut a la selva de la política", com digué un dirigent d'Acció Catalana. El seu somni era un centre equilibrador, pur, ampli, que dugués a les darreres conseqüències l'ideal de Prat de la Riba, i aquest fou, per tant, l'eslògan que llançà al banquet del parc al 1919: "abans una Catalunya petita, que una Espanya gran", que sintetitzava per a Acció Catalana la fórmula "Catalunya endins". La política, per a ell "una gran capsa plena d'experiències inconegudes", va ser l'eina que brollava d'un patriotisme pur, una mística de Catalunya. Valgui un testimoni en la seva mort (E. Fonseré): "La seva personalitat prou havia estat fecunda malgrat que la història política no fos brillant. Home d'integritat absoluta en els seus ideals, es trobà que aquests, en la seva integritat, no encaixaven del tot ni a la dreta ni a l'esquerra. La Catalunya moderna no ha tingut cap mestre de la paraula més gran que Bofill. Sentir-lo era com un encantament. Quan el sentíem feia la il·lusió que érem un gran poble".

La catolicitat de Bofill, també com a punt de referència polític significatiu, la fonamentació ètica en el nacionalisme per a la praxi política i "l'entregent" amb Cambó, podrien ser les conclusions del present estudi, alhora que han estat la clau de comprensió de l'evolució política de Jaume Bofill, evolució que troba el seu referent permanent en la contra-figura poètica de Guerau de Liost:

*"Adéu, Montseny total, andrògina mixtura:
feminitat de boires, virilitat de grenys,
màgiques flors de llum i carn de sol madura!
Clar de Mallorca i núvol de Barcelona atenys.*

*El Pirineu espills, t'enfoca de congesta;
 escacs –i no de boix– t'oposa el Montserrat.
 Les veles mar endins són gallardets de festa;
 les planes que et circumden són del treball esclat.
 Adéu, Montseny; adéu Muntanya d'Ametistes!
 En tes virtuts copsí collites noucentistes.
 Novíssima ventada cercles enllà m'empeny.
 L'evasió de tu, farà que em senti pobre?
 Ni que tornés, però, qui t'ha deixat recobra
 la clara juvenesa poètica, Montseny." ⁹*

Cal agrair la conversa, les indicacions i l'amistat de Josep Ma. Bofill i Bofill per a l'estudi present.

BIBLIOGRAFIA

- JAUME BOFILLI MATES: *L'altra concòrdia i altres textos del catalanisme*. Biblioteca dels clàssics del nacionalisme català. 4 Edicions de la Magrana/Diputació de Barcelona. 1983.
- JAUME BOFILL I MATES : *Una política catalanista i altres escrits*. Biblioteca dels clàssics del nacionalisme català. 15. Edicions de la Magrana/Diputació de Barcelona. 1986. Prefaci de Francesc Cambó.
- FRANCESC CAMBÓ : *Per la concòrdia*. 1930 Tercera edició. Llibreria Catalònia. Barcelona. Edició Popular.
- ALBERT MANENT I SEGIMON: *Jaume Bofill i Mates. Guerau de Liost. L'home, el poeta i el polític*. Llibres a l'abast, 62.150. Barcelona 1979.
- JORDI CASASSAS I YMBERT: *Jaume Bofill i Mates (1878-1933). L'adscripció social i l'evolució política*. Curial. Barcelona 1980.
- ENRIC PRATDELA RIBA : *La nacionalitat catalana*. Ed. 62 i "la Caixa". Les millors obres de la literatura catalana n 5. Barcelona 1978.
- GUERAU DE LIOST : *Antologia poètica*. Ed. 62 i "la Caixa". Les millors obres de la literatura catalana, n 61. Barcelona 1987. Edició a cura d'Enric Bou.
- ENRIC BOU I MAQUEDA: "Guerau de Liost, poeta del Montseny". *Monografies del Montseny/4. Amics del Montseny*. 1989. CEDEL. Viladrau. pàg. 73-87.

- HILARI RAGUER I SUÑER: *La Unió Democràtica de Catalunya i el seu temps (1931-1939)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 7, 1976, pàg. 113.
- FRANCISCA TOMAR I ROMERO: *Persona y amor, el personalismo de Jaume Bofill*. PPU. Barcelona 1993.
- CARLES CARDÓ: *El gran refús*. Editorial Claret. Daus, 139. Barcelona 1994.
- JOSEP ESPAR I TICÓ: *Amb C de Catalunya*. Edicions 62. Biografies i Memòries. 1994. Barcelona.
- JAN PATOCKA: *Platon et l'Europe*. Verdier. La nuit surveillée. Centre National des Letters. France 1973.

NOTES

1. Vegeu CARLES CARDÓ, *El gran refús*. El capítol VIII del llibre "Les dues tradicions", prohibit per l'autor durant 50 anys. El refús sistemàtic de les dretes espanyoles a tota comprensió a un moviment cristià, en sintonia amb el poble i fidel a Roma.
2. JOSEP Ma. BALLARÍN, Epíleg *Amb C de Catalunya*, pàg. 276.
3. JAUME BOFILL recull, així, de forma implícita, l'ideal de la filosofia política clàssica platònica del filòsof-rei en la consideració de la pràctica política, branca natural de l'ètica.
4. HILARI RAGUER, *La UDC i el seu temps*. pàg. 94.
5. JAUME BOFILL, *Una política catalanista*. pàg. 94.
6. HILARI RAGUER, *La UDC i el seu temps*. pàg. 113.
7. ENRIC BOU I MAQUEDA. Conferència en la celebració del centenari del naixement de Jaume Bofill i Mates. Viladrau, agost 1978.
8. JORDI CASASSAS l'anomena "intel·lectual buròcrata".
9. "Comiat" *La Muntanya d'Ametistes*.